

AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG LEGUTÓBBI DÖNTÉSEIBŐL

3332/2018. (X. 26.) AB HATÁROZAT

*Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdés – gyülekezéshez
való jog*

Az indítványozó alkotmányjogi panaszt nyújtott be az Alkotmánybírósághoz (továbbiakban: AB), amelyben a Pesti Kerületi Bíróság 12.Szk.23.273/2017. számú végzése, valamint ehhez kapcsolódóan a Budapesti Rendőr-főkapitányság XIII. Kerületi Rendőrkapitányság Szabálysértési Hatóság (a továbbiakban: Hatóság) 01813/1038-10/2017. számú határozatának alaptörvény-ellenessége megállapítását és megsemmisítését kérte. Az indítványozó 2017. március 16-án bejelentést tett a Budapesti Rendőr-főkapitányságon (a továbbiakban: BRFK) a Budapest Pride elnevezésű rendezvény megtartásáról, amelynek időpontját 2017. július 8. napjában jelölte meg, és amelyet a terület lezárása és kordonok alkalmazása nélkül kívánt megszervezni. A BRFK az indítványozót arról tájékoztatta, hogy a rendezvényt területlezárással és kordonok telepítésével fogja biztosítani, amit az indítványozó tudomásul vett, de jelezte, hogy nem ért egyet az intézkedéssel. 2017. július 8-án 10 óra körül az indítványozó észlelte a rendezvény helyszínén, hogy a rendőrség kordonokat állított fel; erre válaszul bejelentette a „Tiltakozás a Budapest Pride felvonulás hermetikus lezárása ellen” elnevezésű rendezvényt, melyet gyors reagálásúnak tekintett. A békés vonulás az aznap bejelentett útvonalon zajlott, rendőri biztosítása során jelentős incidens nem történt. A Hatóság megállapította, hogy az eljárás alá vont személy megsértette a 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) 189. § (3) bekezdés a) pontja szerint minősülő, gyülekezési joggal visszaélés szabálysértést, ami miatt pénzbírsággal sújtotta. A felülvizsgálati eljárás során a Pesti Központi Kerületi Bíróság a Hatóság határozatát akként változtatta meg, hogy a kiszabott pénzbírságot mellőzte, és az eljárás alá vont személyt figyelmeztetésben részesítette. A bíróság szerint az eljárás alá vont személy által bejelentett demonstráció nem minősült gyors reagálásúnak, mivel a rendezvény tervezett időpontját megelőző 3 nappal már tudta, hogy a BRFK területlezárással és kordonok állításával kívánja a rendezvényt biztosítani. A bíróság szerint a Hatóság a Szabs. tv. előírásainak megfelelően járt el, csupán a büntetés nemében és mértékében tévedtek, úgyhogy azt figyelmeztetésre enyhítette.

Az indítványozó ezt követően nyújtotta be alkotmányjogi panaszát, amelyben azért sérelmezte a Pesti Központi Kerületi Bíróság által hozott végzést, mert szerinte az sértette az Alaptörvény VIII. cikk (1) bekezdésben elismert békés gyülekezéshez való jogát. Kifejtette, hogy a helyszínre érkezve észlelte a kordonok felállítását, és ezért egy új, gyors reagálású rendezvényt jelentett be, de a Hatóság a gyülekezési jogról szóló törvényben foglalt bejelentési kötelezettség megszegésére hivatkozva szabálysértést állapított meg. Álláspontja szerint a 75/2008. (V. 27.) AB határozat (a továbbiakban: Abh1.) definiálja a gyors reagálású rendezvényt és a spontán szerveződést mint speciális gyülekezési eseményt, amelynek természetére tekintve a főszabálytól eltérő szabályok alkalmazandók.

Az ügy előadó bírója *Sulyok Tamás* volt.

Az AB szerint az indítvány nem megalapozott: rámutatott arra, hogy összhangban korábbi gyakorlatával, valamint az ennek alapján megfogalmazott Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével, a gyülekezési jog kiemelt jellege nem jelenti azt, hogy korlátozhatatlan alapjog lenne. Törvényi szinten a gyülekezéshez való jognak több általános korlátja is azonosítható, és ilyen időbeli korlátnak tekinthető a Gytv. 6. §-ában előírt bejelentési kötelezettség. A testület hangsúlyozta, hogy az *in dubio pro libertate* elv értelmében a jogalkalmazók irányába az a követelmény érvényesül, hogy a gyülekezések megítélésakor a gyülekezési jog minél szélesebb körű biztosítását eredményező döntést hozzanak. Egyezően a Német Szövetségi Alkotmánybíróság álláspontjával, az AB szerint a békés célú spontán gyűlések fogalmkörébe többféle köztéri gyülekezés sorolható. A valóban spontán gyűlésekre több személy egymástól többé-kevésbé független cselekvése eredményeként kerül sor; nincsenek előre eltervezve, megszervezve. A spontán gyűlésektől megkülönböztethetők azok a szervezett rendezvények, amelyek bizonyos eseményekre reagálnak, és emiatt a megtartásukra rendkívül rövid időn belül kell sort keríteni, később ugyan is értelmetlen lenne.

Jelen ügyben az AB megállapította, hogy a Hatóságnak és a bíróságnak egy olyan rendezvényt kellett megítélnie, amelyet az indítványozó gyors reagálásúnak tekintett, és amelynek időpontja, résztvevői köre és útvonala jelentős részben megegyezett az indítványozó által korábban bejelentett és a rendőrség

által tudomásul vett rendezvénnyel. A rendőrség az újonnan bejelentett rendezvényt intézményvédelmi okokból ténylegesen biztosította is; a Hatóság ezt követően a rendezvény bejelentőjét szabálysértési eljárás alá vonta, és pénzbírsággal büntette, amit később a bíróság figyelmeztetés intézkedésre változtatott. Az AB elvi érveléssel mutatott rá, hogy a bejelentési kötelezettséget közterületen tartandó rendezvény esetében éppen az indokolja, hogy a hatóságok képesek legyenek biztosítani a gyülekezés lebonyolítását. Az AB nincs abban a helyzetben, hogy közbiztonsági és közrendvédelmi szempontokat értékeljen, amelyeket a rendőrségnek az egyedi gyülekezések biztosításakor figyelembe kell vennie. Ebben az értelemben az AB nem tudja megítélni azt, hogy a gyülekezés békés jellegének megőrzése érdekében milyen biztonsági intézkedések elrendelésére van szükség, azonban az eljáró jogalkalmazóknak mindig tekintettel kell lenniük a diszkriminációmentesség és az arányosság elveire. Az AB mindazonáltal úgy ítélte meg, hogy az eljáró bíróság az AB adta értelmezési kereteket figyelembe vette, és a bejelentett rendezvényt az Abh1. fogalmi rendszerében értelmezte. Mind a bírósági végzés, mind pedig a rendőrségi határozat rámutatott arra, hogy az indítványozó tudatában volt annak, hogy a rendőrség kordonok használatával kívánja biztosítani a rendezvényt. Éppen ezért az AB álláspontja szerint a rendőrség rendezvénybiztosítási gyakorlata nem minősülhet olyanoknak, ami a jelen ügy kontextusában gyors reagálását rendezvényt alapozhatott volna meg. Mindez nem jelenti azt, hogy a rendőrség rendezvénybiztosítási gyakorlata ne lenne közügynek tekinthető, hiszen az nagy hatással van az alapjog érvényesülésére. A rendezvény későbbi megtartása ugyanakkor nem lett volna értelmetlen, amennyiben az eredetileg bejelentett rendezvényt követően az indítványozó a Gytv. 6. §-ának megfelelően bejelent egy, a rendőrség rendezvénybiztosítási gyakorlata ellen tiltakozó gyülekezést. Mindezekre tekintettel az AB az alkotmányjogi panaszt elutasította.

Fekete Kristóf Benedek

3348/2018. (XI. 12.) AB HATÁROZAT

Alaptörvény IX. cikk (1) bekezdés – véleménynyilvánítás szabadsága

Alaptörvény IX. cikk (2) bekezdés – sajtószabadság

Az indítványozó indítványában kérte az Alkotmánybíróságot (továbbiakban: AB), hogy állapítsa meg a Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.20.534/2016/4. számú ítéletének alaptörvény-ellenességét, és semmisítse azt

meg. Álláspontja szerint ugyanis a szóban forgó ítélet sérti az Alaptörvény IX. cikk (1)–(2) bekezdésében biztosított véleménynyilvánítás és sajtó szabadságát, mivel kizárta, hogy a közéleti szereplőről annak közhatalmi tevékenysége kapcsán indult büntetőeljárás során készített képfelvételt közéleti vita során, az érintett hozzájárulása nélkül fel lehessen használni. Ennek értelmében először a Fővárosi Törvényszék, majd később a Fővárosi Ítéltábla rosszul állapította meg a képmás védelméhez való jog megsértését, valamint helytelenül ítélte meg a felperesnek nemvagyoni kártérítést, és kötelezte az indítványozót magánlevélben történő bocsánatkérésre.

Az ügy előadó bírója *Szalay Péter* volt.

Az AB az esethez kapcsolódó gyakorlatát áttekintve mindenekelőtt azt vizsgálta, hogy a jogvita tárgyát képező fénykép, valamint a kapcsolódó újságcikk vajon a közérdeklődésre számot tartó tájékoztatás körébe tartozik-e. Az AB szerint az újságcikk témája, azaz a korábban ismertté vált bírósági eljárás olyan esemény volt, amelyet a sajtó hosszú időn keresztül kiemelt figyelemmel követett, és amelynek fejleményeiről rendszeresen beszámolt. Ebből következően egyértelműen megállapítható, hogy a jogvita tárgyát képező újságcikk és az ahhoz kapcsolódó fénykép közérdeklődésre számot tartó eseményről szóló tudósításnak, a jelenkor történései bemutatásának minősül, amelyet illetően ráadásul a közéleti szereplő felperes érintettsége köztudomású tény. Az indítványozó által közölt, illusztrált cikkekre ezért vonatkozik a közügyek vitatását megillető kiemelkedő alkotmányos védelem, melynek értelmében a szólás- és sajtószabadság a közéleti szereplők személyiségének védelmében csak szűk körben korlátozható.

A testület továbbá azt vizsgálta, hogy a kifogásolt fénykép és az újságcikk tartalma egymással összefüggésben áll-e, vagy a fénykép közzététele pusztán azt célozza-e, hogy a felperest megalázó helyzetben ábrázolja. Az indítványozó által közzétett cikk egy, a felperes által adott interjút elemzett, idézve a felperes több állítását is a vele szemben folyt büntetőeljárások kapcsán. A hangsúlyozottan illusztrációként használt fénykép tehát egy olyan valós szituációt ábrázolt, amelyet a közzétett cikk és a felperes interjúja is felidézett; azt, hogy a felperes vádlott volt a korábbi ügyben. Az írás emellett már a bevezetőjében egyértelművé tette, hogy a felperest jogerősen felmentették a hivatali visszaélés vádjáról, ezért megállapítható, hogy a beszámoló az eljárás aktuális állásával összhangban állt, annak eredményéről objektív módon tudósított. Az AB azt is megjegyzi, hogy a felperes tekintetében a büntetőeljárás jogerős lezárultát követően az ártatlanság vélelmének megsértése már nem értelmezhető.

A helyzetet összegezve ezért megállapítható, hogy a felperest ábrázoló fénykép szorosan összefügg a cikk szövegének témájával, vagyis a cikkben elemzett felperesi interjúban említett, közérdeklődésre számot tartó bírósági eljárással, amely a korábbi politikai (miniszter) felperes közéleti szereplői minőségéhez, tisztségéhez kapcsolódott. A fénykép nem ábrázolja a felperest megalázó helyzetben vagy súlyosan bántó, illetve olyan módon, amely az emberi méltóság korlátozhatatlan, az emberi státuszt meghatározó lényegét sértené. Mindezek alapján a jogvita tárgyát képező fénykép felhasználása illusztrációként a felperes hozzájárulása nélkül nem alkalmas az objektív méltóságérzet megsértésére. Az eljárás a felperes képmáshoz fűződő jogának arányos korlátozását jelenti, és nem minősül a sajtószabadság gyakorlásával való visszaélésnek. Mindezekre tekintetek az AB megállapította a szóban forgó ítélet alaptörvény-ellenességét, és megsemmisítette azt.

Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indoklásában kifejtette, hogy egyetért a rendelkező részben foglalt döntéssel. Szükségesnek tartotta ugyanakkor kiemelni, hogy a bíróságoknak arra kell törekedniük, hogy az előttük folyamatban lévő ügyben alkalmazandó anyagi jogi és eljárásjogi normák adta értelmezési mozgáster keretein belül az ügy alapjogi érintettségére legyenek tekintettel, és az érintett alapjog alkotmányos tartalmát érvényre juttassák. Ha az alkalmazandó normának nincs ilyen értelmezési lehetősége, akkor a norma alaptörvény-ellenes. Hivatkozott arra is, hogy a másodfokú bíróság a támadott döntésében megállapította, hogy a felperesről készült fénykép nincs összefüggésben a sajtóközlemény tárgyával, a tartalomhoz nem kapcsolódó fénykép ilyen módon történő felhasználása pedig a személyiségi jogok aránytalan sérelmével jár. Az elsőfokú bíróság ítéletében éppen arra mutatott rá, hogy az írás kifejezetten és kizárólagosan a felperes korábbi büntető ügyével foglalkozik. A személyiségi jogi perre okot adó fényképfelvétel ezért egy közérdeklődésre számot tartó eseményről szóló sajtótudósításhoz kapcsolódó, a tudósítás tartalmával összefüggésben álló képi illusztráció. Ennek felhasználása álláspontja szerint nem alapozza meg a felperes személyiségi jogának a sérelmét. Az adott ügy alapjogi relevanciája tehát több vonatkozásban is felmerült, és a másodfokú bíróság a felperes képmáshoz fűződő jogának adott elsőbbséget, amikor megállapította, hogy az adott ügyben a személyiségvédelem korlátozása a sajtószabadság biztosítása érdekében nem indokolt. Ezzel a következtetéssel az alkotmánybíró nem értett egyet.

Salamon László alkotmánybíró különvéleményében rávilágított arra, hogy a panasz olyan alkotmányjogi problémákat vet fel, amelyek megválaszolása túlmu-

tat a konkrét ügy keretein. Szerinte a legfőbb kérdés az, hogy egy, a régi Be. tiltása ellenére – vagyis jogellenesen – készült fénykép a Ptk. 2:44. §-ának következtében elveszti-e korábban megállapított jogellenes jellegét, illetve ennek folytán utólag fel lehet-e használni az érintett személy hozzájárulása nélkül. A határozat erre a kérdésre nem ad egyértelmű választ, tehát nem lehet szükséges mértékben megalapozott.

Stumpf István alkotmánybíró különvéleményében kifejtette, hogy nem ért egyet a határozattal, ugyanis álláspontja szerint a bírói döntés nem sértette az Alaptörvény IX. cikkében biztosított sajtószabadságot. Alaposabb megfontolást igényelt volna a jogok rivalizálásának, illetve korlátozhatóságának megítélése. Döntésében az AB ugyanis figyelmen kívül hagyta, hogy a tárgyalótermi képfelvétel készítését, illetve közzétételét, s ezáltal a sajtószabadság korlátozását a peres feleknek – így a vádlottnak – nem csak a személyiségvédelme, hanem a tisztességes eljárás-hoz való joga is indokolja. Álláspontja szerint negatív következménye lehet annak, ha a hang- és képfelvétel felhasználhatóságát érintően indifferenssé válik, hogy azt jogsértő módon készítették-e. Az AB egy ilyen jogértelmezéssel a személyiségvédelmet (de a szellemi tulajdonhoz fűződő jogok, továbbá a magánszféra védelmét is) általánosságban alááshatja. A határozat szerint ugyanis a felvétel felhasználhatósága nem függ attól, hogy azt az érintett személyiséghez való jogának megsértésével készítették-e vagy sem.

Fekete Kristóf Benedek

3375/2018. (XII. 05.) AB HATÁROZAT

Alaptörvény XVI. cikk – A gyermekek védelemhez való joga

Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdés – A tisztességes bírósági eljáráshoz való jog

A magánszemély indítványozó alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz (a továbbiakban: AB), amelyben kérte a Kúria végzésének, valamint az annak előzményeül szolgáló Pesti Központi Kerületi Bíróság elsőfokú és a Fővárosi Törvényszék másodfokú végzésének a megsemmisítését és a végrehajtás felfüggesztését. Indoklásában előadta, hogy a bírósági végzések sértik az Alaptörvény tisztességes eljáráshoz való jogot garantáló XXVIII. cikk (1) bekezdését, ezért alaptörvény-ellenesek.

Az ügy előzménye, hogy egy magyar anyával (az alkotmányjogi panasz indítványozójával) szemben

egy olasz apa gyermek jogellenes visszatartása miatt bírósági eljárást indított, mert a részben Spanyolországban, részben Magyarországon élő szülők (egyben házastársak) közül az anya akként döntött, hogy gyermekeikkel a továbbiakban nem külföldön, hanem Magyarországon kíván élni. A bíróságok a bizonyítékok alapján megállapították, hogy a gyermekek szokásos tartózkodási helye Spanyolországban volt, az apa és az anya együttesen gyakorolták a szülői felügyeleti jogokat, az anya pedig a gyermekeket jogellenesen vitte el Spanyolországból. Az indítványozó ezt követően fordult az AB-hoz.

A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét abban látta, hogy a bíróságok egyrészt eljárási hibákat vétettek (a keresetlevelet nem kézbesítették a kérelmezettnek és jogi képviselőjének; a kérelmezettnek nem szabályszerűen, hanem e-mail útján küldték meg az idézést; a kérelmező tanúbizonyítási indítványát határidőn túl is befogadták), másrészt az ítéletek tartalmilag, érdemben is alapvető jogot sértenek.

Az ügy előadó bírása *Sulyok Tamás* volt.

Az AB mindenekelőtt megállapította, hogy az alkotmányjogi panasz megfelel az Abtv.-ben foglalt formai és tartalmi követelményeknek, ezért azt befogadta. Az AB-nak az indítvány alapján a tisztességes eljáráshoz való jog jelen ügyben felmerült sérelmével összefüggésben két dolgot kellett vizsgálnia. Egyrészt arról kellett döntenie, hogy megfelelnek-e az Alaptörvényből fakadó alkotmányossági követelményeknek azok a bírói határozatok, amelyek alapja olyan eljárás, amely a bizonyítékok előterjesztésének a lehetőségét indokolás nélkül, észszerűtlenül korlátozza, a bizonyítást pedig eljárási hibák miatt ellehetetlenítették. Másrészt arra a kérdésre kellett választ adnia, hogy sérült-e a tisztességes eljáráshoz való alapjog akkor, amikor a bíróság a gyermekek érdekének érvényesülését nem tette lehetővé azáltal, hogy erre vonatkozóan nem folytatta le a lehető legszélesebb körű bizonyítást a bíróság meggyőződésének megszilárdítása érdekében, illetve a bizonyítékok előterjesztésének a lehetőségét az egyik fél számára megnehezítette, voltaképpen objektíve lehetetlenné tette.

A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmének vizsgálata bizonyos szempontból speciális. Ahhoz ugyanis, hogy az AB meg tudja állapítani ennek az alapjognak az esetleges sérelmét, a bírósági eljárást érdemben kell megvizsgálnia. Ennek keretében mindenekelőtt azt vizsgálta meg, hogy az indítványozónak objektíve lehetősége volt-e a bizonyításra, illetve a bizonyítékok előterjesztésére. Eddigi gyakorlata szerint a tisztességes eljárás olyan minőség, amelyet az eljárás egészének és körülményeinek a figyelembevételével lehet csupán megítélni. Olyan abszolút jog, amellyel szemben nem mérlegelhető más alap-

vető jog vagy alkotmányos cél. Az AB hatáskörébe a bírói döntéseknek kizárólag az alkotmányossági szempontú vizsgálata tartozik. Az alkotmányjogi panasz nem tekinthető a bírósági szervezeten belül jogorvoslattal már nem támadható bírói határozatok által okozott valamennyi jogsérelem orvoslása eszközének, azaz ez a jogvédelem nem jelenti a rendes bíróságok jogalkalmazási gyakorlatának általános felülvizsgálatát. A jogszabályokat a bíróságok értelmezik, az AB csak az értelmezési tartomány alkotmányos kereteit jelölheti ki. Ugyanakkor eddigi gyakorlatában a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog érvényesülésének megítélését minden esetben tartalmi vizsgálathoz kötötte.

Az első fokon eljáró bíróság bizonyításfelvételével kapcsolatban a testület megállapította, hogy a tárgyaláson a kérelmezett számára a bíróság a beadványa áttanulmányozására és a jogi képviselőjével való egyeztetésre kirívóan rövid időt állapított meg, önmagában ez a tény azonban alaptörvény-ellenességet nem eredményez. Ezt követően a bíróság egyetlen hétvégét biztosított a bizonyítékok előterjesztésére – az érintettnek ekkor azt kellett volna bizonyítania, hogy a gyermekeket nem tenné ki testi vagy lelki károsodásnak a Magyarországra való visszavitelük, és ennek bizonyítása leginkább magánszakértő bevonásával oldható meg. A rövid határidő ellenére a kérelmezett az általa készített magánszakvéleményt becsatolta, a bíróság azonban azt nem fogadta el. Arra hivatkozott, hogy a kérelmezett által becsatolt pszichológusi vélemény kizárólag a kérelmezett által elmondottakon alapszik, és az eljárásra vonatkozó releváns tény nem tartalmaz. A szakértő kirendelésére vonatkozó indítványt pedig azzal utasította el, hogy a gyermek megszokott környezetből való kiemelése az eljárás tárgyát képező jogvita szempontjából nem bírt jelentőséggel, továbbá az a soron kívüli eljárás elhúzódásához vezethetett volna.

Az AB ezzel összefüggésben azt állapította meg, hogy ebben a speciális eljárásban a kérelmezett egyetlen bizonyítási lehetősége a szakértő kirendelése lett volna, amit azonban a bíróság megalapozott indokolás nélkül megtagadott. Önmagában ugyanis az arra történő hivatkozás, hogy a szakértő kirendelése az eljárás elhúzódását eredményezné, nincsen arányban az abból fakadó hátránnyal, hogy az eljárásban a bíróság nem veszi figyelembe a kiskorú gyermek érdekeit.

Az AB rámutatott arra is, hogy az elsőfokú bíróság alapos bizonyítást vett fel abban a tekintetben, hogy a feleknek és a gyermekeknek hol volt a szokásos tartózkodási helyük, de nem indokolta, hogy a majdnem négy évet felölelő vizsgált időszakból miért csak az utolsó két évet vette figyelembe. A bíróságok

nem vizsgálták azt sem, hogy a gyermekek lakhatása, ellátása milyen módon valósul meg Spanyolországban, továbbá hivatalosan nem győződtek meg arról sem, hogy a kérelmező apa indított-e esetleg olyan eljárást, amely miatt az anya nemcsak gyermeklátástási jogát nem tudná gyakorolni, hanem Spanyolországba érkezése esetén személyi szabadságát korlátozó szankcióval is szembesülhetne.

Jelen ügyben a fenti eljárásjogi rendelkezések megsértése sem egyenként, sem összességében nem eredményezné a bírósági eljárás tisztességtelen voltát. Ugyanakkor az AB-nek az eljárási szabályok megsértését illetően azt is meg kellett vizsgálnia, hogy a fenti hiányosságok miatt sérült-e az Alaptörvény XV., a gyermekek érdekeinek védelmét előíró cikke.

A bíróságok jelen ügyben részletesen megvizsgálták azokat az objektív körülményeket és feltételeket, amelyeket a nemzetközi és a hazai szabályozás is megkíván. Ugyanakkor a bíróságok nem vizsgálták kellő alaposítással és körültekintéssel azt, hogy a gyermekek számára milyen pszichés vagy testi következményekkel járna, járhatna a visszavitelük. A tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét az okozta, hogy a bíróságok ebben a különlegesen szenzitív esetben mellőzték a szakértői bizonyítást – anélkül utasítva el a kérelmezett anya pszichológus szakértő kirendelésére irányuló indítványát, hogy ezt a döntést megindokolták volna. Az arra való hivatkozás, hogy az eljárást viszonylag rövid idő alatt be kell fejezni, önmagában nem elegendő érv arra, hogy a gyermekek érdekének vizsgálata ne valósuljon meg minden részletre kiterjedően.

Az AB megítélése szerint a vizsgált bírósági határozatok indokolási hiányosságai a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét eredményezték, és ezzel a gyermekek Alaptörvényben foglalt jogainak kiüresedéséhez vezettek. Az ilyen típusú eljárásokban általában sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, ha elmarad a gyermekek érdekeinek feltárása. A bíróságok a gyermekek érdekét nem vették kellő súllyal figyelembe, ez a körülmény pedig szintén sérti a tisztességes eljárás követelményét. Minderre tekintettel az AB megsemmisítette a bírói ítéleteket.

Schanda Balázs alkotmánybíró párhuzamos indokolásában arra hivatkozott, hogy a gyermek jogellenes külföldre vitele miatt induló nemperes eljárás jellegéből fakad, hogy a körülmények lehetőség szerint minél teljesebb felderítésének szempontjával szemben az ilyen eljárásokban hangsúlyosan jelenik meg az a követelmény, a gyermek érdekében, hogy az eljárás ne húzódjon el. A gyermek helyzetét tartósan rendező, minden szempontra kiterjedő, részletes bizonyítást is feltételező döntés nem a jogellenes külföldre vitellel kapcsolatos nemperes eljárásban, ha-

nem a gyermek elhelyezésével kapcsolatos perben születethet meg. A jogellenes külföldre vitelről döntő végzés nem szakítja el a gyermeket a szülőtől: a döntés alapján vagy külföldre, vagy Magyarországra kerülő gyermeket az érintett szülő követheti; a szülő saját döntésén is múlik, hogy követi-e gyermekét, vagy a másik országban marad.

Szabó Marcell is párhuzamos indokolást csatolt a döntéshez. Véleménye szerint valamennyi, gyermeket érintő eljárásban a közigazgatási és bírói testület mindegyike köteles alkalmazni a legjobb érdek elvét oly módon, hogy számításba veszi döntéseinek és intézkedéseinek a gyermek jogait és érdekeit érintő jelen vagy jövőbeni hatását. Ez az előírás nem csak arra kötelezi a jogalkalmazót, hogy gyermekbarát módon folytassa le az eljárást, hanem fokozott figyelmet és körültekintést vár el a jogalkalmazótól az eljárási szabályok megtartása tekintetében is, a gyermekek jóllétének biztosítása érdekében. A jogalkalmazó fenti kötelezettsége a tisztességes hatósági és bírósági eljárás alkotmányos követelményének egy mögöttes feltételrendszerét állítja fel, tekintettel a gyermekek kiszolgáltatott helyzetére. Ezen feltételrendszer értelmében pedig a tisztességes hatósági és bírósági eljárás zsinórmértéke a gyermekek alapvető érdekeit érintő eljárásokban a gyermek legjobb érdekének következetes figyelembevétele. Ennek a zsinórmértéknek nyilvánvalóan nem felel meg az a bírósági eljárás, illetve az a bírói döntés, amely kifejezetten rögzíti, hogy a gyermekeket nem tartja kellően érettnek ahhoz, hogy a nézeteik számításba vehetőek legyenek, és amely ugyanakkor pusztán formai okból elutasítja az igazságügyi pszichológus szakértő kirendelésére vonatkozó bizonyítási indítványt, annak tartalmi indokoltságára tekintet nélkül.

Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleményében rögzítette, hogy az ügyben eljáró bíróságok az irányadó nemzetközi és hazai jogi szabályozás adta értelmezési mozgástér keretén belül hozták meg egybehangzó döntéseiket. Álláspontja szerint a bírósági eljárás tárgya egy gyermek jogellenes elvitele kérdésében való döntés, amely jogvita anyagi jogi szabályai jelentős mértékben nemzetközi jogi normákon alapulnak; különösen a Hágai Szerződésen, amelyet az Európai Unió jogi aktusai egészítenek ki. A jogvita eljárásjogi természetét illetően pedig nem hagyható figyelmen kívül az, hogy az ilyen jogvitákban a bíróság nemperes eljárás keretében jár el. A gyermeki jogok védelmének nemzetközi érvényesülése körében kiemelt szabályozási tárgykörbe tartoznak azok az esetek, amikor az egyik szülő önkényesen kiragadja a közös szülői felügyelet alatt álló gyermeket a megszokott környezetéből, és a szokásos tartózkodás helyéül szolgáló államból egy másik államba viszi.

A nemzetközi szabályozás kiindulópontja az, hogy a jogellenes elvitel a gyermek érdekével ellentétes magatartás. Ezzel összefüggésben a különvélemény megjegyzi, hogy a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja összefoglaló véleményében arra az álláspontra helyezkedett, hogy az a gyakorlat helyes, amely abból indul ki, hogy a jogellenes elvitel eleve sérti a gyermek érdekét. A bíróság nem a szülői felügyeleti jog rendezéséről dönt, és ezért nem foglal állást abban a kérdésben, hogy melyik szülő alkalmasabb a gyermek testi, szellemi, erkölcsi fejlődésének biztosítására. A gyermekek más országba történő jogellenes elvitelét az Európai Unió is szabályozza, lényegében átvéve a Hágai Szerződésben foglaltakat. Ennek értelmében a gyermek elvitele önmagában véve káros, és a jogellenes helyzetek jogi megszüntülésének elkerülése érdekében a lehető leghamarabb vissza kell állítani a korábbi *status quó*t. A gyermek egyik alapvető jogát képezi azon jog, hogy mindkét szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn, és ennek a jognak a tiszteletben tartása vitathatatlanul egybeesik a gyermek alapvető érdekével. Az EU Bírósága ezért kiemelte: a gyermek – valamely szülője által egyoldalúan hozott döntést követően történő – jogellenes elvitele a legtöbb esetben megfosztja a gyermeket attól a lehetőségtől, hogy a másik szülőjével rendszeres, személyes és közvetlen kapcsolatot tartson fenn.

Az AB azt állapította meg, hogy a vizsgált bírósági határozatok indokolási hiányosságai a tisztességes eljáráshoz való jog sérelmét eredményezték, és ezzel a gyermekek Alaptörvényben foglalt jogainak kiüresedéséhez vezettek. A különvélemény szerint azonban az eljárás bíróságok eleget tettek indokolási kötelezettségüknek. Az elsőfokú bíróság kifejezetten utalt arra, hogy az indítványozónak az igazságügyi pszichológus szakértő kirendelésére vonatkozó bizonyítási indítványát azért utasította el, mert az a jelen eljárás tárgyát képező jogvita eldöntése szempontjából nem bírt jelentőséggel, ráadásul az indítványt a kérelmezett elkésetten terjesztette elő. A másodfokú bíróság megállapította, hogy az elsőfokú bíróság az eljárási szabályok megsértése nélkül utasította el a bizonyítási indítványt, és az elsőfokú végzés indokait kiegészítette annak egyértelművé tételével, hogy a gyermek visszavitele iránti nemperes eljárás és a szülői felügyeleti jog rendezése két önálló eljárás. A bizonyítási indítvány elutasításának megalapozottságát a Kúria is vizsgálta, és kifejezetten rámutatott döntésének indokolásában, hogy az elsőfokú bíróság eljárásában miért nem volt indokolt szakértői bizonyítás elrendelése.

A különvélemény rögzítette, hogy figyelemmel a nemzetközi jogi és az európai jogi szabályozásra, il-

letve az ahhoz kapcsolódó ítélkezési gyakorlatra (EJEB, EUB), megállapítható, hogy a gyermek jogellenes elvitele esetében a gyermek visszavitelét haldéktalanul el kell érni, és ennek elutasítására csak kivételesen indokolt esetben kerülhet sor. A gyermek visszavitelének elrendelése nem a szülői felügyelet tárgyában való döntés, hanem a megsértett szülői felügyeleti jogok helyreállítása, abból kiindulva, hogy ez a gyermek elsődleges érdeke.

Hörchneré dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró különvéleménye szerint – amelyhez csatlakozott *Dienes-Oehm Egon* alkotmánybíró – az eljárás bíróságok a nemperes eljárásban érintett felek alapjogainak tiszteletben tartásával, a vonatkozó nemzetközi és az Európai Unióban viselt tagságból eredő kötelezettségeknek kellően teret engedve, a jognak alárendelten jártak el. A bíróságok a rendes és a rendkívüli jogorvoslati szakaszokban a tények azonos értékelése és az alkalmazandó joganyag egységes értelmezése mellett azonos következtetésre jutottak: az édesanya a gyermekek sorsáról, életvitelük helyszínéről önkényesen, a másik szülő megkérdezése nélkül döntött, a jogellenes elvitel pedig nem pusztán a gyermek érdekei ellen való, hanem sérti a kényszerűen külön élő szülő szülői felügyeleti jogát is. A többségi döntés részben azon alapul, hogy az eljárás bíróságok nem indokolták meg, hogy miért mellőzték a nemperes eljárásban pszichológus szakértő kirendelését, részben pedig azon, hogy a bíróságok nem vizsgálták meg a visszavitel megtagadhatóságának az anya szerint fennálló okait. A különvélemény ezzel összefüggésben rögzíti: a per tárgya az volt, hogy jogszerű volt-e, és a gyermekek érdekeit szolgálta-e az egyik szülő azon magatartása, hogy egyoldalú döntéssel kiragadta őket megszokott környezetükből, ezzel akár végérvényesen elszakította őket a másik szülőjüktől. Másrészt a jogellenesen eljáró szülőnek nem azt kell bizonyítania, hogy a jogellenességet megszüntető visszavitel megviselné a gyermekeket, és nem is azt, hogy ő, illetve a saját családjá által biztosított környezet alkalmasabb a gyermekek nevelésére. Bizonyítási kötelezettsége arra vonatkozóan van, hogy adott esetben a szokásos tartózkodási hely szerinti uniós tagállamban kell-e, és ha igen, akkor milyen szankcióval kell szembenéznie a gyermekek visszavitele esetén. A visszaviteli kötelezést tartalmazó bírói döntés ugyanis – jogkövető magatartás esetén – nem választja el a jogsértő szülőt a gyermekeitől, mivel az eljárás tárgya nem a szülői felügyelet gyakorlása, hanem a gyermekek kiragadása a megszokott környezetükből.

Az alkotmánybíró szerint az eljárásban nem volt azonosítható olyan körülmény, amely a jogellenes elvitel igazoltsága ellenére megtagadhatóvá tette volna

a gyermekek Spanyolországba való visszavitelét. A bíróságok tehát eleget tettek úgy a bizonyítási eljárásra, mint döntésük indoklására vonatkozó kötelezettségeiknek. A bírósági eljárás lehetőséget adott a felek számára alanyi jogaik érvényre juttatására, összességében tehát megfelelt az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése szerinti kritériumoknak.

A különvélemény vitathatónak tartotta továbbá azt az új mércét, amelyet a többségi indoklás vezetett be a fair, méltányos bírósági eljáráshoz való jog, azaz az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése kapcsán: annak sérelmét ugyanis az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésére tekintettel akkor is megállapíthatónak ítéli, ha egyébként az eljárási rendelkezések megsértése sem egyenként, sem összességében nem eredményezné a bírósági eljárás tisztességtelen voltát. Az indítvány nem hivatkozott ugyanis a gyermek megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelem és gondoskodás jogára; sőt, egyáltalán nem tartalmaz arra utalást, ezért az AB indítványhoz kötött panasz-eljárásában maga nem jelölheti meg azt a megsemmisítés jogalapjaként.

Jubász Imre alkotmánybíró különvéleményében – amelyhez *Dienes-Oehm Egon* és *Pokol Béla* alkotmánybírók is csatlakoztak – részletezte, hogy az AB következetes gyakorlata szerint a bírói döntéseket az alkotmányosság szempontjából ellenőrizheti, és jogköre a bírói döntést érdemben befolyásoló alaptörvény-ellenesség vizsgálatára és kiküszöbölésére korlátozódik. Sem a jogállamiság elvont elve, sem a tisztességes eljárás alapjoga nem teremthet alapot arra, hogy az AB a bírósági szervezet feletti „szuperbíró-ság” szerepébe lépjen, és hagyományos jogorvoslati fórumként járjon el. A különvélemény szerint az AB jelen határozatával éppen ezt a következetes gyakorlatot erodálja azzal, hogy befogadott, és érdemben elbírált egy olyan alkotmányjogi panaszt, amely egyértelműen a bizonyítékok bírósági mérlegelésének és értékelésének, illetve az ennek alapján megállapított tényállásnak a felülvizsgálatára irányul. Ezért az alkotmányjogi panaszt – az AB állandó gyakorlata alapján – vissza kellett volna utasítani.

A különvélemény nem csak az érdemi elbírálás mi-kéntjével nem értett egyet. Az alkotmánybíró szerint ugyanis a határozat abból a hibás előfeltevéstől indult ki, hogy az indítványozó számára nem állt rendelkezésre más bizonyítási eszköz, mint a szakértői bizonyítás, és a bíróság őt ettől elzárta. Ezzel szemben tény, hogy számos más bizonyítási eszköz állt az indítványozó rendelkezésére, ám ezekkel nem élt. A bírósági eljárás tisztességtelenségét illetően a többségi döntés arra a következtetésre jutott, hogy azoknak az eljárásoknak az esetében, amelyekben a gyermekek védelemhez való joga közvetlenül érintett, kü-

lönös hangsúlyt kell kapnia a tisztességes eljárás elvének. A többségi döntés szerint a tárgyi eljárás amiatt volt tisztességtelen, hogy a bíróságok nem rendeltek ki pszichológus szakértőt, holott ez volt az indítványozó egyetlen bizonyítási eszköze. A különvélemény szerint azonban nem csak ez a bizonyítási eszköz állt az indítványozó rendelkezésére, ráadásul az Alaptörvény XVI. cikkének sérelmére az indítványozó nem hivatkozott. A XVI. cikk (1) bekezdését tehát az AB hivatalból vette figyelembe, erre azonban sem az Alaptörvény, sem az Abtv. nem ad lehetőséget. Azonban ha így is tett, akkor hivatkozni kellett volna azokra az alaptörvényi rendelkezésekre is, amelyek kifejezetten a szülők jogaira és kötelezettségeire vonatkoznak (nevelés megválasztásához való jog, kiskorú gyermekek gondozásának kötelezettsége). A különvélemény szerint az alkotmányjogi panasz indítványt tehát vissza kellett volna utasítania.

Salamon László alkotmánybíró különvéleményében arra a kérdésre kereste a választ, hogy vajon az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésében megfogalmazott alapjogvédelem kiterjed-e a nemperes eljárásokra is, tekintettel ezen alaptörvényi rendelkezés pontos szövegére. A jelen határozat álláspontja szerint az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdésére alapított megsemmisítéssel túllép az alaptörvényi rendelkezés textuális értelmezésén, azonban továbbra is adós marad ezen kiterjesztő alaptörvény-értelmezés magyarázatával, dogmatikai levezetésével. A különvélemény fentiekén túl azért sem tartotta támogathatónak a határozatot, mert az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdése sérelmének kapcsán nem processzuális jellegű kifogások vizsgálatára is sor került.

Bárány V. Fanny

9/2019. (III.22.) AB HATÁROZAT

Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdés – A jó hírnévhez való jog

Alaptörvény XI. cikk (1) bekezdés – A művelődéshez való jog

Alaptörvény XV. cikk (2) és (4)–(5) bekezdés – A hátrányos megkülönböztetés tilalma és az esélyegyenlőség és a társadalmi felzárkózás elősegítése, továbbá a gyermekek külön intézkedéssel történő védelme

Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdés – A gyermekek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való jog

Országgyűlési képviselők mint indítványozók utólagos normakontrollra irányuló indítványt nyújtottak be az Alkotmánybírósághoz (a továbbiakban: AB),

amelyben a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény (a továbbiakban: Nkt.) módosított 56. § (1) bekezdése alaptörvény-ellenességének megállapítását kérték az AB-tól, mert az álláspontjuk szerint ellentétes az Alaptörvényben elismert művelődéshez való joggal, a gyermekek testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz való joggal, a hátrányos megkülönböztetés tilalmába ütközik, valamint sérti a jó hírnévhez való jogot.

Az ügy előzménye az volt, hogy a támadott módosítás 2018. szeptember 1-jei hatályba lépésével az eddig minden tanulóra kiterjedő mentesítési lehetőséget a sajátos nevelési igényű tanulókra (a továbbiakban: SNI-s tanuló) szűkítette. Így a módosítás folytán az SNI-s tanulók a továbbiakban is mentesíthetők maradnak az érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés és minősítés, illetve az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alól. Ezzel szemben minden más, egyéni adottságai, fejlettsége alapján egyébként rászoruló tanuló – köztük a beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézséggel küzdő tanuló (a továbbiakban: BTM-es tanuló) – kiesik a mentesíthetőségi körből. Az indítvány hangsúlyozta, hogy a bő tizennégy hónapos felkészülési idővel, valamint a BTM-es tanulók esetében felmerő rendszerű bevezetéssel hatályba lépő módosítás célja az, hogy az érintett tanulókat motiváltabbá tegye a saját nehézségeik leküzdésére, valamint az, hogy fellépjen a felmentés indokolatlan alkalmazása ellen, illetve a fejlesztésre helyezze a hangsúlyt a felmentés helyett. Az indítvány nem vitatta, hogy a módosított felmentési szabály generálklauzulával – érdemi, tartalmi megkötés nélküli – felmentési lehetőséget írt elő, továbbá azt sem tartotta kizártnak, hogy a felmentettek heterogén csoportján belül ténylegesen vannak olyanok, akiknek a felkészítése eredményesebb lenne az általános számonkérési rendszerben. Ez a probléma azonban az indítványozók szerint a korábbi törvényi keretek között is megoldható lenne: körültekintő jogalkalmazással, a gyermek egyéni adottságaira figyelemmel. Ehhez képes a kifogásolt módosítás a heterogén mentesített körből csak az SNI-s tanulóknak engedi meg továbbra is a mentesítést, ugyanakkor minden más tanuló nélkül zár ki a rendelkezés alkalmazása alól, hogy azt normatív szinten bármivel is pótolná, vagy a módosítás szakmai indokait megjelenítené.

Az ügy előadó bírójának *Schanda Balázs* volt.

Az AB mindenekelőtt megállapította, hogy az indítvány az arra jogosultaktól érkezett, ugyanis azt az országgyűlési képviselők több mint egynegyede nyújtotta be, absztrakt normakontrollra irányul, és eleget

tesz a határozott kérelem követelményének; így az AB az indítványt érdemben vizsgálta.

Az AB először röviden áttekintette az Nkt. SNI-s, valamint BTM-es tanulókra vonatkozó korábbi, valamint a módosítással érintett, jelenleg hatályban lévő rendelkezéseit. Megállapította, hogy az Nkt. hatálybalépése óta töretlenül kiemelten jelenik meg a köznevelés céljaként a társadalmi leszakadás megakadályozása, amelyet a jogalkotó a nevelés-oktatás eszközeivel kíván megvalósítani. Változatlanul a köznevelés kiemelt feladatának jeleníti meg az iskolát megelőző kisgyermekkorú fejlesztést, továbbá a sajátos nevelési igényű gyermekek, tanulók mellett önálló csoportként nevesíti a beilleszkedési, tanulási és magatartási nehézséggel küzdő gyermekek, tanulók speciális igényeinek figyelembevételét, egyéni képességeikhez mérten legeredményesebb fejlődésük elősegítését, a minél teljesebb társadalmi beilleszkedés lehetőségeinek megteremtését számukra. Az Nkt. az értelmező rendelkezései között kiemelt figyelmet igénylő gyermekként, tanulóként, ezen csoporton belül mint különleges bánásmódot igénylő gyermekként, illetve tanulóként említi az SNI-s gyermekek, illetve tanulók mellett a BTM-es gyermekeket, illetve tanulókat.

Az Nkt. értelmező rendelkezései között meghatározza mind a BTM-es gyermek, tanuló, mind az SNI-s gyermek, tanuló fogalmát. Önálló pontban foglalkozik az SNI-s, valamint a BTM-es gyermekek, tanulók nevelésével, illetve oktatásával. Ennek keretében a tanuló jogaként állapítja meg, hogy különleges bánásmód keretében állapotának megfelelő pedagógiai, gyógypedagógiai, valamint konduktív pedagógiai ellátásban részesüljön az igényjogosultsága megállapításától kezdődően.

Az Nkt. hatálybalépése óta tartalmaz a tanulókat főszabály szerint terhelő érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés, illetve az egyes tantárgyakból, tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alóli mentesítésre vonatkozó szabályokat azokra az egyéni adottságú és fejlettségű tanulókra nézve, akiknek az esetében szakértői bizottság véleménye alapján az szükségesnek bizonyul. Mindezek alapján az oktatási-nevelési intézmény igazgatója mentesítette az adott tanulókat az érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés és minősítés alól, és ehelyett szóveges értékelés és minősítés alkalmazását írta elő. Ez a mentesítésre vonatkozó szabályozás változott az indítvány által támadott módosítás folytán akként, hogy 2018. szeptember 1-jétől a mentesítettek körébe már csak az SNI-s tanulók tartoznak, szakértői bizottság általi szakértői véleményre alapítottan.

Az AB az indítvány alapján érdemben először azt vizsgálta, hogy az Nkt. 56. § (1) bekezdésének „sa-

játos nevelési igényű” szövegrésze azzal, hogy 2018. szeptember 1-jétől már nem teszi lehetővé a BTM-es tanulók számára egyrészt az érdemjegyekkel és osztályzatokkal történő értékelés és minősítés alóli felmentést (ehelyett szöveges értékelés és minősítés alkalmazását írva elő), továbbá az egyes tantárgyakból, illetve tantárgyrészekből az értékelés és a minősítés alóli mentesítést, észszerű indok nélkül, hátrányosan különbözteti-e meg a BTM-es tanulókat az SNI-s tanulókhöz képest. Jelen ügyben az értékelés alóli mentesítés/felmentés tekintetében alapjognak nem minősülő egyéb jogra vonatkozó megkülönböztetésről van szó, így az AB-nak azt kellett megvizsgálnia, hogy a támadott rendelkezés, azaz az értékelés alóli mentesítés szempontjából egymással összehasonlíthatóak-e a BTM-es tanulók az SNI-s tanulókkal.

A miniszteri állásfoglalás továbbá utalt arra, hogy az Nkt. rendelkezéseiből is megállapítható, hogy a „beilleszkedési, tanulási, magatartási nehézség” kategória azért nem felel meg a fogyatékos fogalmi feltételeinek, mert nem hordoz magában funkciózavart és társadalmi akadályozottságot, többnyire ugyanis nem végleges állapot, hanem fejleszthető, és fejlesztés segítségével elérhető, hogy ezek a tanulók a többségre vonatkozó követelményeknek megfelelően tudjanak teljesíteni. Nem jelent tehát társadalmi akadályozottságot okozó, tartós vagy végleges állapotot. Minderre figyelemmel megállapítható, hogy a két tanulói csoport a fogyatékos fogalma alapján nem összehasonlítható. Az AB álláspontja szerint a két tanulói csoport abból a szempontból mutat homogenitást, hogy mindkét csoportba tartozók különleges, az általánostól eltérő fejlesztő nevelést, illetve oktatást igényelnek; vagyis a két tanulói csoport a különleges oktatási igény szempontjából összehasonlítható.

Ezt követően az AB-nak azt kellett megvizsgálnia, hogy volt-e, és ha igen, mi volt az észszerű alkotmányos indoka annak, hogy a jogalkotó a kifogásolt szabályozásban különbséget tett a két tanulói csoport tekintetében: 2018. szeptember 1-jétől az értékelés, minősítés, illetve egyes tantárgyak vagy tantárgyrészek alóli mentesítésre való jogosultságot a BTM-es tanulók nem, kizárólag az SNI-s tanulók szerezhetnek.

Bár a jogalkotó a szabályozás módosításának indokát nem jelölte meg, a miniszteri állásfoglalás indokolása szerint az értékelés és a minősítés alóli felmentés kivezetése a BTM-es tanulók hosszútávú érdekeit szolgálja. Ezt a megállapítást az állásfoglalás arra alapította, hogy a felmentés következtében az adott tanuló tanulmányai során nem sajátít el alapvető tudástartalmakat, készségeket, kompenzációk

technikákat, ezért hátrányba kerülhet a többi hallgatóval, később pedig a többi munkavállalóval szemben. Az AB álláspontja szerint az indítvánnyal támadott módosítással létrejött új szabályozásban szereplő különbségtétel észszerű indoka lehet a két kiemelt tanulói csoport fejlesztése, amely önmagában a tanulók értékelésére vonatkozó differenciált szabályozással is megvalósítható. Mindezekre tekintettel az AB az indítványt ebben a részében nem találta megalapozottnak, ezért elutasította.

Az indítvány azt is kifogásolta, hogy a módosított rendelkezések következtében a BTM-es tanulók a tanulási nehézséggel nem küzdő társaikkal szemben közvetett hátrányos megkülönböztetést szenvednek el, mivel sokuk olyan követelményekkel szembesül, amelyeknek motivációjuk ellenére sem képesek megfelelni. Az Alaptörvény XV. cikk (2) bekezdésében foglalt klauzula védelmet nyújt a rejtett vagy közvetett diszkriminációval szemben is. Az AB gyakorlatában a közvetett diszkrimináció tilalmát sérti, ha egy látszólag általános jellegű és semleges jogszabályi rendelkezés vagy szabály a társadalomban gyakorlta hátrányos különbségtétellel sújtott, az Alaptörvényben tételesen felsorolt, illetve velük döntő hasonlóságot mutató egyéb helyzetben lévő személyek kizárását, kirekesztését vagy valamely lehetőségtől való megfosztását eredményezi végső soron. Az AB a fentiekre figyelemmel azt is megvizsgálta, hogy az értékelésre vonatkozó, jelenleg hatályos Nkt. 56. § (1) bekezdése rejtett diszkriminációt valósít-e meg azzal, hogy a nem fogyatékkal élő tanulók értékelésére vonatkozóan nem teszi lehetővé az értékelés alóli mentesítés lehetőségét, azaz ezen tanulók értékelése az általános szabályok szerint történik, vagyis ugyanazok szerint, amelyek a különleges bánásmódot nem igénylő társaikra is vonatkoznak. A konkrét esetben akkor beszélhetnénk rejtett diszkriminációról, amennyiben a fogyatékkal nem élő tanulók csoportján belül a jogalkotó egy jól körülhatárolható társadalmi csoportot hozna kedvezőtlen helyzetbe az adott szabályozás folytán. Az Nkt. 56. § (1) bekezdése 2018. szeptember 1-jétől az értékelés alóli mentesülés lehetőségét csupán az SNI-s tanulók számára biztosítja, ezzel a szabályozás a nem fogyatékkal élő tanulók mindegyikére nézve, egységesen teszi kötelezővé az értékelést. A konkrét szabályozás a fogyatékkal nem élő tanulók közül a BTM-es tanulók csoportjára nézve egységesen hátrányosabb/kedvezőtlenebb szabályozást állapít meg. Szükséges megjegyezni, hogy maga az indítványozó is megerősítette azt, hogy a BTM-es tanulói csoportnak nem minden tagja számára jelent egységesen hátrányt az értékelés alóli mentesítés megszüntetése – vagyis lehet észszerű indoka annak, hogy a fogyatékkal nem

elő tanulók teljesítményét miért az általános szabályok szerint értékeljük. Ugyanakkor, mivel a nem fogyatékkal élő tanulók csoportja sem homogén, hanem többféleképpen is differenciált, önmagában a kifogásolt szabályozás folytán nem lehet olyan egységes, homogén csoportot nevesíteni, amelyet e szabályozás hatását tekintve egyértelműen hátrányosan érint. Ezért a kifogásolt szabályozást az Alkotmánybíróság nem találta a rejtett diszkrimináció tilalmába ütközőnek, így az indítványt ebben a részében is elutasította.

Az indítvány a BTM-es tanulók művelődéshez való jogának sérelmét is állította. Ezzel kapcsolatban az AB megállapította, hogy önmagában az a szabályozás, amely csak az SNI-s tanulók számára teszi lehetővé egyes tantárgyakból vagy tantárgyrészekből az értékelés alóli mentesítést, illetve az erre vonatkozó átmeneti rendelkezéseket kimenő rendszerben tartalmazza, a jelzett tanulói csoport művelődéshez való jogát nem akadályozza, és nem is korlátozza. Az Alaptörvény XI. cikkéből ugyanis nem vezethető le alanyi jogosultság valamely tantárgy alóli felmentésre. Ezért az AB az indítványt ebben a részében is elutasította.

Az indítvány azt is állította, hogy a „sajátos nevelési igényű” tanulókat a módosító rendelkezések stigmatizálják, mivel szükségtelenül rájuk kényszerítik, hogy „leplezhető fogyatékoságukat, pszichés zavarukat” nyíltan felvállalják, ezért sértik az érintett tanulók Alaptörvény VI. cikk (1) bekezdése szerinti jó hírnévhez való jogát. Az AB a „sajátos nevelési igényű” szövegrésszel összefüggésben megállapította, hogy a szabályozás nem sérti az érintett tanulók jó hírnévhez való alapjogát, mivel az rájuk nézve valótlan tény nem állít vagy híresztel, nem tüntet fel valós tény hamis színben, hanem szakértői bizottság által, szakértői vélemény alapján, objektív feltételek fennállása esetén megállapított tényre utal. Ezért az AB az indítványt ebben a részében sem találta megalapozottnak.

Az AB vizsgálata során megállapította, hogy az indítványban kifogásolt értékelés alóli mentesítésre vonatkozó szabályozás módosításával egyidejűleg a jogalkotó szükségesnek tartotta 56/A. §-ként az Nkt.-ba beiktatni a BTM-es gyermekek, tanulók vonatkozásában azt a rendelkezést, hogy ezen gyermekek, tanulók „a szakértői bizottság szakértői véleménye alapján fejlesztő foglalkoztatásban és az e törvényben, továbbá jogszabályban meghatározott kedvezményekben részesülnek”. A törvényjavaslat miniszteri indokolása szerint a BTM-es gyermekek számára az Nkt.-ban biztosított fejlesztő foglalkozások továbbra is rendelkezésre állnak. Az AB megállapította, hogy a jogszabályi rendelkezés és a törvényjavaslat miniszteri

indokolásának tartalma eltér. Amíg ugyanis a jogszabály nyelvtani értelme a fejlesztő foglalkoztatást „és az e törvényben, továbbá jogszabályban meghatározott”, tehát ezen túli kedvezményekben részesülést is előírja, addig a törvényjavaslat miniszteri indokolása csupán a fejlesztő foglalkozásokat tünteti fel kedvezményként. A törvényjavaslat indokolásának eltérő tartalma azonban nem írhatja felül a jogszabályban szereplő normát, így a jogi norma és a törvényjavaslat indokolásának ellentéte esetén egyértelműen a jogi norma tartalma az irányadó. Ezzel összefüggésben az AB megállapította, hogy a szóban forgó – fejlesztő foglalkoztatáson túli – további kedvezmények szabályozására sem törvényi, sem rendeleti szinten nem került sor.

Az AB jelen szabályozással összefüggésben arra is felhívta a figyelmet, hogy nemcsak a nem fogyatékos, tanulási nehézséggel nem küzdő gyermekek esetében, de a BTM-es gyermekek, tanulók esetében is az egyéni adottságok figyelembevételének teljes hiánya mellett, az általános szabályok szerint kerül sor a számonkérésre. Vagyis az általános szabályoktól eltérő számonkérést akkor sem teszi lehetővé a jogalkotó, amikor az egyéni szempontok, adottságok, képességek figyelembe vétele szakértői bizottság által, szakértői véleménnyel alátámasztható, indokolható lenne.

Az Nkt. kedvezményeket biztosító rendelkezései azáltal, hogy az értékelés szabályozása során a BTM-es tanulók eltérő egyéni adottságait egyáltalán nem, szakértői vélemény ellenére sem veszik figyelembe, illetve nem differenciálják az értékelést, nem biztosítják megfelelően a tanulók számára a fejlődést egyéni képességeik szerint. Az alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdéséből egyértelműen következik, hogy az állam a közoktatás szabályrendszerének átalakításakor nem számolhat fel valamely szakmailag indokolt, megalapozott – jelen esetben a BTM-es tanulók számára is minden esetben szakértői vélemény alapján biztosított – kedvezményt anélkül, hogy ezzel egyidejűleg ne gondoskodna az érintettek számára más, a megszüntetett kedvezménnyel egyenértékű, valódi segítséget nyújtó könnyítésről. Ez egyaránt történhet az Nkt. új 56/A. §-a szerinti további, szakmailag indokolt és hatékony kedvezmények kidolgozásával és bevezetésével, illetőleg a már meglévő kedvezmények feltételeinek jogszabályban rögzített javításával. A jogalkotó anélkül döntött a BTM-es tanulók esetében az „értékelés és minősítés alóli felmentés és szöveges értékelés” kedvezményének megvonásáról, hogy ezzel egyidejűleg gondoskodott volna a jogszabályban rögzített módon a már meglévő kedvezmények intézményi és anyagi feltételeinek javításáról, a hozzáférés hatékonyabbá tételéről, illetőleg gondos-

kodott volna további, az Nkt. 56/A. §-a szerinti, szakmailag indokolt és hatékony kedvezmények kidolgozásáról. Mindezen hiányosságok együttesére figyelemmel az Alkotmánybíróság hivatalból megállapította: a jogalkotó megsértette az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdéséből fakadó azon kötelezettségét, hogy olyan szabályozást alakítson ki az érintett gyermekek közoktatását, köznevelését illetően, amely a gyermekek, tanulók egyéni képességeihez igazodva minél inkább segíteni próbálja a fejlődésüket, ezáltal biztosítva társadalmi felzárkózásuk minél hatékonyabb megvalósulását. Az AB ugyanakkor hangsúlyozta, hogy annak megállapítása, hogy az egyéni képességeket megfelelően figyelembe vevő fejlesztés biztosítása milyen további kedvezmények nyújtásával, illetve milyen egyéb módon érhető el, a jogalkotó szakmai kompetenciájába tartozó kérdés. Az Országgyűlés tehát mulasztásban megnyilvánuló, az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdésébe ütköző alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy a BTM-es gyermekek, tanulók számára nem alkotott az egyéni szempontok szerinti mérlegelést lehetővé tevő, további kedvezménysszabályokat, amelyek a közoktatás során maradéktalanul biztosítják ezen gyermekek, tanulók felzárkóztatását és esélyegyenlőségük megvalósulását.

Szabó Marcell alkotmánybíró párhuzamos indoklásában rögzítette, hogy a jogalkotónak arról is gondoskodnia kell, hogy az érintett gyermekek, tanulók Alaptörvényben biztosított jogai a korábbi szabályozás kivezetése és az új szabályozás bevezetése közötti átmeneti időszakban is folyamatosan és maradéktalanul érvényesüljenek. Tehát mindaddig, amíg az új kedvezménysszabály hatékony megvalósításának intézményi és anyagi feltételei teljes egészében rendelkezésre nem állnak, a jogalkotó nem szüntetheti meg a korábban biztosított, szakmailag indokolt kedvezménysszabályt, vagyis az „értékelés és minősítés alóli felmentés és szöveges értékelés” kedvezményét.

Czine Ágnes alkotmánybíró különvéleménye szerint az Nkt. 56. § (1) bekezdésének „sajátos nevelési igényű” szövegrészét az AB-nak meg kellett volna semmisítenie. Az Alaptörvény XVI. cikk (1) bekezdése rögzíti, hogy „[m]inden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz”. Az alkotmányozó hatalom a rendelkezés normaszöveg-javaslatához fűzött indokolásban kiemelte, hogy „[e] védelemre és gondoskodásra a gyermek mindenkivel szemben igényt tarthat. Ennek megfelelően a gyermek szülei, családja, az állam és a társadalom valamennyi tagja is köteles a gyermek jogait tiszteletben tartani, és a társadalom fennmaradásának zálogaként biztosítani számára a megfelelő fejlődéséhez szükséges feltételeket”. A gyermekek megfelelő

testi, szellemi és erkölcsi fejlődésének biztosítása a nemzetközi normák szerint is kiemelt védelmet élvez. Érvelése szerint alapvető alkotmányos követelmény, hogy abban az esetben, ha a különleges bánásmód biztosítása szakértői vélemény alapján indokolt, a tanulási nehézséggel küzdő tanulók számára biztosított legyen az egyéni képességeikhez igazodó nevelési módszerek alkalmazása. Nem felel meg az alkotmányos követelményeknek az a szabályozás, amely a különleges bánásmódot igénylő gyermekek esetében korlátozza az egyéniesítés lehetőségét, és ezáltal nehezíti a társadalmi felzárkózásukat .

Dienes-Oehm Egon alkotmánybíró különvéleménye szerint – amelyhez csatlakozott *Szívós Mária* is – a többségi határozat rendelkező részének 1. pontja nincs tekintettel az AB indítványhoz kötöttségére, ugyanis e döntés a jogalkotót nem a támadott jogszabályi rendelkezések körében kötelezte jogalkotásra, hanem lényegében egy helyzetnek a megoldására hívta fel, amikor a BTM-es tanulókra vonatkozó kedvezmények megalkotására kötelezte. A különvélemény szerint az AB azzal, hogy a mulasztás megállapításával az érintett tanulókra vonatkozó szabályozást, azaz a nekik biztosított kedvezmények körét hiányosnak minősítette, szakmai kérdésben foglalt állást.

Stumpf István alkotmánybíró különvéleményében részletezte, hogy az Nkt. módosítása következtében a BTM-es tanulókra vonatkozó kedvezményeket szüntette meg a jogalkotó, egy körben kezeli ugyanis őket a kihívással nem küzdő tanulókkal. A diszkrimináció megállapításához szükséges a homogén csoport megjelölése, jelen ügyben álláspontja szerint a kérdés úgy tehető fel, hogy elhatárolható, külön kört képeznek-e a BTM-es tanulók az oktatásban részt vevő, kihívással nem küzdő tanulókhöz képest. Ennek megválaszolása során a hatályos szabályozás figyelembevételén túl a hatályon kívül helyezett jogszabály rendelkezéseire is figyelemmel kell lenni, hiszen az indítványozók éppen az azokban foglalt kedvezmények elvonását problematizálták. Joggal merül fel tehát kérdésként, hogy mi lehetett a korábbi kedvezménysszabály megállapításának indoka. Az Nkt. 56. § (1) bekezdése 2018. szeptember 1-jétől ugyanazon elbánásban részesítendőnek tekinti a BTM-es tanulókat, mint a kihívással nem küzdő társaikat. A jogalkotó az Alaptörvény XV. cikk (1) bekezdésébe ütköző módon zárta el a BTM-es gyermekek, tanulók csoportját a korábban meglévő kedvezményekről, hiszen figyelmen kívül hagyta a két tanulói kör közötti különbségeket, ami hátrányosan érinti a segítségre szorulókat. Észszerűtlenül és indokolatlanul zárta ki a jogalkotó annak lehetőségét, hogy a kihívással küzdők a jogszabályban garantált segítség, kedvezmény igénybevételével a többiekhez hasonlóan

tudjanak belépni a közoktatás rendszerébe, és részt venni abban. A különvélemény szerint – ellentétben a többségi határozatban foglaltakkal – nem annak van jelentősége, hogy milyen okból (például testi rendellenesség, pszichés állapot) igényelnek az e körbe tartozók megkülönböztetett figyelmet, hanem annak, hogy (pedagógiai szakszolgálat által kiadott) szakértői vélemények szerint más (személyi) feltételekkel bírnak, és a kedvezmények biztosítása révén vehetnek részt a többiekhez hasonló hatékonysággal

a közoktatás rendszerében. Ezért az Nkt. 56. § (1) bekezdésének „sajátos nevelési igényű” szövegrésze alaptörvény-ellenes, azt meg kellett volna semmisíteni. A különvélemény rögzíti továbbá, hogy ha az AB szerint az Alaptörvényből következik, hogy legyenek olyan kedvezmény szabályok, amelyek a BTM-es tanulók védelmét biztosítják a közoktatásban, akkor a már létező kedvezmények elvétele alaptörvény-ellenes.

Bárány V. Fanny

Tisztelt Olvasóink!

Döntés után című rovatunkban a következő számtól kezdődően határozatlan időre felfüggesztjük az Alkotmánybíróság döntéseinek szemlélését.

Ez a rovat korábban nagyobb számú alkotmánybírói döntés leíró összefoglalását adta, amely az utóbbi években több esetben kiegészült rövidebb szerkesztői, szerzői értékeléssel. A rovat célja mindvégig az volt, hogy megismertessük az Alkotmánybíróság érveit a szélesebb olvasóközönséggel, segítsük a gyakorló jogászok és egyetemi oktatók munkáját, hozzájáruljunk a hallgatók felkészüléséhez.

Az Alkotmánybíróság működésének átalakulása azonban egyre inkább kényszerhelyzetbe hozta a szerkesztőséget, és az utóbbi években többször merült fel bennünk, vajon legitimálhatjuk-e a testület munkáját azzal, hogy úgy teszünk, mintha az ismertett határozatok egy független testület kizárólag szakmai alapon meghozott döntései lennének. Ez a helyzet 2013 óta áll fenn. Részben ez motiválta azt a vitát, amit a jogállami gondolkodás csapdájáról elindítottunk, és ebben a számban is folytatunk. A határozatismertetések tehát már korábban megszüntethetők volna, de abban reménykedtünk, hogy a testület nem távolodik el még jobban alkotmányos szerepétől.

A hajléktalanság kriminalizálásának alkotmányos legitimálásával azonban a 19/2019. (VI. 18.) AB határozat egyértelműen továbbment, és a hatalom őre szerepének betöltése helyett nyíltan a hatalom szolgálatába szegődött. (Ez a határozat, mely szerint a hajléktalanság kriminalizálása összeegyeztethető az emberi jogokkal, egyértelműen annak a jele, hogy az Alkotmánybíróság ma nem a hatalom őreként, hanem annak kiszolgálójaként működik.) Itt már nem csupán egy számunkra elfogadhatatlan szakmai, hanem egy mélyen antihumánus álláspontot kellett volna bemutatnunk. Mindezek után döntöttünk úgy, hogy határozatlan időre felfüggesztjük az alkotmánybírói határozatok szemlélését. A szerkesztőség ezzel kíván tiltakozni az embertelenség, az egyének tárgyiasítása ellen.

Reméljük, lesz még Alkotmánybíróság Magyarországon, amely kiérdemli egy jogállami alkotmány őrzőjének címét, és azt, hogy minél többen ismerjék meg érvelését. Addig is marad az alkotmányellenes határozatok elvi kritikája a *Fundamentum* más helyein, ahogy most is a *Tanulmányok*, a *Dokumentum és kommentár*, illetve a *Jogvédők* rovatban.